

మీరు చదివారా?

- కృష్ణవేణి

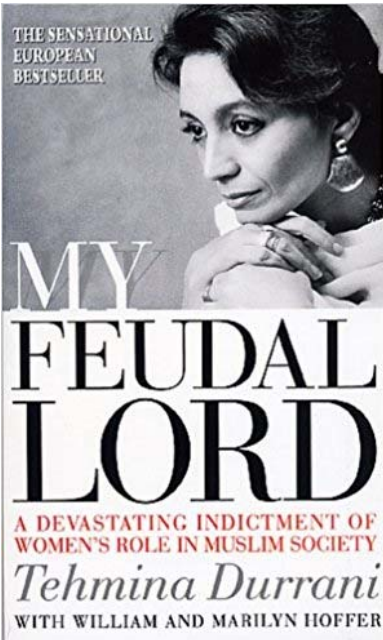

(నెలనెలా ఓ పుస్తకం - సమగ్రపరిచయం)

1953 లో పాకిస్తాన్ లోని ఉన్నత కుటుంబంలో జన్మించిన తెహ్మీనా దురాని వ్యక్తిగతజీవితమూ, సామాజిక జీవితమూ కూడా సంఘర్షణభరితాలే. రచయిత్రిగానూ, సామాజిక హక్కుల కార్యకర్తగానూ కూడా ఆమె ఎప్పుడూ సంచలనాలకు కేంద్రబిందువే. తన ద్వితీయ వివాహం వల్ల అతలాకుతలమైన వ్యక్తిగతజీవితంలోని సంఘటనల ఆధారంగా వ్రాసిన 'మై ఫ్యూడల్ లార్డ్' ఆత్మకథానుగతమైన నవల 1991 లో విడుదలైనప్పుడూ, ఇప్పుడూ కూడా సంచలనమే! ఆ నవలా పరిచయం ఈ నెల కౌముది పాఠకులకోసం..

మై ఫ్యూడల్ లార్డ్ - తెహ్మీనా దురానీ

My Feudal Lord- Tehmina Durrani

తెహ్మీనా దురానీ స్త్రీ హక్కుల కార్యకర్త, రచయిత్రి. జన్మ 18 ఫెబ్రవరీ 1953 లో.

పాకిస్తాన్ మాజీ గవర్నర్, పాకిస్తాన్ ఇంటర్నేషనల్ ఎయిర్ లైన్సుకి మాజీ చైర్మన్, స్టేట్ బ్యాంక్ ఆఫ్ పాకిస్తాన్ కి గవర్నర్ గా పని చేసిన షాకిరుల్లా దురానీ కూతురు తెహ్మీనా దురానీ. తెహ్మీనా ముత్తాత మొహమ్మద్ హయాత్ ఖాన్, బ్రిటిష్ ఇండియాకి పని చేశారు. ఆమె తాతగారు సిలియాకట్ హయాత్ ఖాన్ - స్వాతంత్రానికి ముందు, పాటియాలా (భారతదేశపు పంజాబ్)లో మంత్రిగా పని చేసి, స్వాతంత్రం తరువాత ఫ్రాన్సుకి పాకిస్తాన్ రాయబారి అయ్యారు.

ప్రస్తుతం, ఆమె పంజాబ్ (పాకిస్తాన్) మాజీ ముఖ్యమంత్రి నవాజ్ షరీఫ్ కి తమ్ముడై, పంజాబ్ కి ముఖ్యమంత్రిగా మూడు సార్లు ఎన్నికయిన మియా మొహమ్మద్ షహ్షజ్ షరీఫ్ కి భార్య. పెళ్ళి అయినది

1993 లో.

తెహ్లీనా దురానీ బెనజిర్ భుట్టో చదువుకున్న స్కూల్లోనే చదువుకుంది. జుల్ఫికర్ అలీ భుట్టో ప్రభుత్వంలో, పంజాబ్ రాష్ట్రంలో ఒకప్పటి ప్రధానమంత్రి, భూస్వామి అయిన మాలిక్ గులామ్ ముస్తాఫా ఖర్ని తెహ్లీనా పెళ్ళి చేసుకుంది. అప్పుడది ఆమె రెండో వివాహం. తను ఖర్ భార్యగా గడిపిన 13 ఏళ్ళ కల్లోలకాలం గురించి వర్ణిస్తూ రాసిన ఈ స్వీయ చరిత్ర ముద్రించబడినది 1991లో.

ఆధునిక, సంపన్న కుటుంబంలో పుట్టిన రచయిత్రి గురించిన క్లుప్తమైన పరిచయంతోనూ, భుట్టో పాలనతోనూ కథ ప్రారంభం అయి- జెనరల్ జియా సైనిక పాలనా, బెనజిర్ భుట్టో ఉన్నతి వరకూ కొనసాగుతుంది. రచయిత్రి పుస్తకాన్ని మూడు భాగాల్లోకి విభజించింది: Lion of Punjab, Law of Jungle and Lioness. ఈ మూడు భాగాల్లో 18 అధ్యాయాలున్నాయి.

Lion of Punjab: తల్లి సమీనా దురానీ పెళ్ళి చేసుకున్న రెండవ భర్తకి పుట్టినది తెహ్లీనా దురానీ. తల్లి నిరంకుశురాలు. తండ్రి కూడా భార్య ఎదుట నోరు విప్పడానికి భయపడతాడు. పాకిస్తానీ యువతులతో పోల్చి చూస్తే తెహ్లీనా చర్మపు రంగు తక్కువ. తను స్కూల్లో దువుకుంటున్నప్పుడు తన 17వ ఏటే, సామ్యుడైన అనీస్ కలుసుకుని అతన్ని పెళ్ళి చేసుకుంటానంటుంది. తల్లితండ్రులు వద్దని పదేపదే వారిస్తారు. 'తను నిజంగా అనీస్ ని ప్రేమిస్తోందా లేక తన అతను తల్లి బారినండి తప్పించుకునే మార్గం మాత్రమేనా తనకి!' అని తెహ్లీనా మీమాంసపడినప్పటికీ, చివరికి అతన్ని పెళ్ళాడేస్తుంది. పుట్టిన కూతురికి తాన్యా అని పేరుపెట్టి, తన ఆలనాపాలనాతో సమయం గడుపుతూ ఉంటుంది.

అనీస్ పెద్దమనిషి. భార్యని ప్రేమిస్తాడు కానీ ఆ ప్రేమని సరిగ్గా వ్యక్తపరచడం చాతకానివాడు. అతని నిస్తేజ స్వభావం తెహ్లీనాకి ఉద్రేకం కానీ మోహం కానీ కలిగించలేకపోతాయి. ఒకరోజు భర్తతోపాటు ఒక పార్టీకి వెళ్ళిన తెహ్లీనా- గులామ్ ముస్తాఫా ఖర్ దృష్టిని ఆకర్షిస్తుంది. అతను భుట్టో రాజ్యంలో పంజాబ్ రాష్ట్రానికి ప్రధానమంత్రి. అతని తండ్రికున్న ఆస్తి, భూముల కారణంగా- చిన్న వయస్సులోనే రాజకీయాల్లోకి ప్రవేశించి, పెద్ద పదవిని చేబట్టినవాడు. షేర్- ఏ- పంజాబ్ (Lion of Punjab) అన్న పేరు తెచ్చుకున్నవాడు. స్త్రీలోలుడు. తెహ్లీనాని తన మాటచాతుర్యంతో, తనకున్న పదవితో, అధికారంతో ఆకర్షించి బుట్టలో పడేస్తాడు.

తెహ్లీనా అతనితో శారీరక సంబంధం పెట్టుకుంటుంది. వీరిద్దరి వ్యవహారమూ ఎవరినుండీ దాగక తెహ్లీనా- ఖర్ స్నేహితుల భార్యలనుండి సూటిపోటీ మాటలని ఎదురుకోవడం ప్రారంభిస్తుంది. ఆ ఆడవారికి, ఖర్ అయిదవ భార్య అయిన షెర్లీ స్నేహితురాలే. ఈ సంగతి తెలిసిన ఖర్ తన భార్యని బలవంతపెట్టి, తెహ్లీనా వద్దకి వెళ్ళి క్షమాపణ చెప్పమని ఒత్తిడి చేస్తాడు. షెర్లీ భర్త మాటలని తు:చ తప్పకుండా పాటిస్తుంది. కానీ, దానితోపాటు ఖర్ తనని చచ్చేలా కొడతాడనీ, సాక్ష్యంగా తన గతే చూడమనీ తెహ్లీనాని హెచ్చరించి, ఖర్తో తను గడుపుతున్న జీవితం ఒక మిథ్య తప్ప దానిలో ఏ సుఖసంతోషాలూ లేవని చెప్తుంది. అయినప్పటికీ కూడా, భవిష్యత్తులో తను ఎదురుకోబోయే వాటిని ఊహించను కూడా లేని తెహ్లీనా, షెర్లీమీద జాలయితే పడుతుంది కానీ తన ప్రేమతోనూ, ఆకర్షణతోనూ ఖర్ని తను మార్చుకోగలనని భ్రమ పడుతుంది.

ఆమె విడాకులు కావాలని భర్త అనీస్ ని అడిగినప్పుడు అతనికి బాధ కలిగినప్పటికీ, అడ్డంకులేవీ పెట్టకుండానే వొప్పుకుంటాడు. అయితే, తాన్యా మీద పడే ఖర్ ప్రభావంమీద నమ్మకం లేక, కూతుర్ని తెహ్లీనా చేతికి అప్పగించడానికి నిరాకరిస్తాడు.

తెహ్లీనాకీ ఖర్ కీ పెళ్ళవుతుంది. అయితే, ఆమె కనే బంగారు కలలు కాస్తా పీడకలలుగా మారడానికి ఎంతో కాలం పట్టదు. ఖర్ ఆకర్షణ మాయం అయి, అతని పశుత్వం బయటపడ్డం మొదలవుతుంది. అతన్ని పెళ్ళి చేసుకోవడం వల్ల తన పుట్టింటి సహకారాన్ని కోల్పోయి, తెహ్లీనా ఖర్ కబంధ హస్తాల్లో చిక్కుకుంటుంది. షేర్- ఏ- పంజాబ్ కి గాండీంచడం తెలుసు. అమాయకురాళ్ళైన స్త్రీల జీవితాలని నాశనం చేయడానికి సందేహించడు. ఒకసారి తెహ్లీనా వంట చేస్తుండగా, అతనేవో కబుర్లు చెప్తూ ఆమె వాటిని నమ్మలేదనుకున్నప్పుడు- ఆమెని కొట్టబోతాడు కానీ ఆమె ప్రతిస్పందన చూసి, తెహ్లీనా మౌనంగా బాధననుభవించే స్త్రీ కాదన్న సంగతిని లీలగా గ్రహిస్తాడు. మొదటిసారి ఖర్ హింసాత్మక ప్రవర్తనని చూసిన తెహ్లీనా నిర్ఘాంతపోతుంది. తప్పు చేసిందనుకున్న బానిస వెజైనాలో కారప్పొడి కూరమని ఖర్ తన నౌకర్లకి పురమాయించినప్పుడు, తెహ్లీనాకి అతని స్వభావం పూర్తిగా అర్థం అయి, అతని ఆ చీకటి కోణం గురించి పరిచితురాలైన తరువాత అతని దౌర్జన్యానికి అలవాటు పడ్డం ప్రారంభించి, తన వివాహబంధంలో ఉన్న డొల్లతనం గుర్తిస్తుంది.

తన మాజీ భర్త అనీస్ తో తెహ్మీనా ఇంకా ఫోన్లో మాట్లాడుతోందో ఏమిటో, అతన్ని కలుసుకుంటోందేమో అన్న అనుమానంతో, ఖర్ మళ్ళీ ఆమెని చావబాదుతాడు. ఆమె మీద నిఘాపెట్టి, ఇంటినుండి బయటకి కాలు పెట్టనీయదు. అకారణంగా ఆమె మీద అస్తమానం చెయ్యోత్తడమే కాక ఆమెని హింసిస్తూ ఉంటాడు. న్యూస్ పేపర్లు చదవనీయదు. స్నేహితురాళ్ళని కలుసుకోనీయదు. ఆమె తల్లితండ్రులతోనూ సంబంధం తెంచేస్తాడు. తెహ్మీనా రాస్తుంది:

“I had no power, no rights, and no will of my own”.

తెహ్మీనా తన భర్త అభిరుచులకి అనుగుణంగా తన వస్త్రధారణనీ, తన మేక్-అప్ నీ, తన పొడుగాటి జుత్తు అలంకరణనీ మలుచుకుంటుంది. వివాహిత స్త్రీలు పాటించవలసిన నియమాలన్నిటినీ అనుకరిస్తూ, వాటిల్లోంచి సంతోషం పొందడం కూడా నేర్చుకుంటుంది.

‘The women in our circle did not seem to look beyond their raised noses. They chattered endlessly about disobedient servants, clothes, jewellery and interior decorations... Many a day in the lives of these women was completely devoted to the topic of what to wear that evening.’

ముస్తాఫాకి స్త్రీలు అణిగిమణిగి పడి ఉండటమే ప్రధానం. ఈ లక్షణం పాకిస్తాన్లో ఒక్క భూస్వాములకే కాదు, ఏ సగటు పాకిస్తానీ పురుషుడికయినా ఉంటుంది. తన పుట్టింటివారు ఆధునిక జీవితమే గడిపినప్పటికీ, అక్కడ దాగి ఉన్న సాంప్రదాయకమైన వాతావరణం, తెహ్మీనా భర్త తనమీద చేసే శారీరిక హింసనీ, లైంగిక దాడినీ తన విధికి భాగంగా అంగీకరించేలా చేస్తుంది. ఆమె తల్లి మాటలు వీటిని సముచితంగా దృష్టాంతపరుస్తాయి:

‘If a husband behaves in a strange or unreasonable manner, you should treat him like a sick human being, like someone who needs medical care and treatment. Deal with him like a psychiatrist.’

స్త్రీ కూడా పొలంలాగానే అధికారానికీ, పరపతికీ చిహ్నం అనీ ఉపయోగించుకోవడానికి మాత్రమే పనికి వచ్చేదన్న అభిప్రాయం ఉంటుంది ఖర్ కి. అలా అని చాలాసార్లు చెప్తాడు కూడా. తెహ్మీనా మనస్సులోకి ‘విడాకులు’ అన్న ఊహ వచ్చినప్పటికీ, అప్పటికే ఒకసారి తను అనీస్ నుంచి విడాకులు పొందినది కనుక, మళ్ళీ అలా అయితే పాకిస్తానీ సమాజంలో తన స్థితి ఇంకా దిగజారుతుందని ఆమెకి తెలుసు.

Law Of Jungle: 1977 తిరుగుబాటు తరువాత, [జనరల్ జియా ఉల్ హక్](#) - సైనిక శాసనాన్ని విధించినప్పుడు, ఖర్ ఇతర కొద్దిమంది PPP (పాకిస్తాన్ ఫీపుల్స్ పార్టీ) నాయకులతోపాటు జైలుకి వెళ్తాడు. విడుదల అయ్యా అవగానే, భార్య తెహ్మీనాతో పాటు మెక్కా మీదగా ఇంగ్లాండ్ పారిపోయి, స్వీయ ప్రవాసంలో 11 ఏళ్ళుంటాడు. ఆ కాలపరిధిలో, అతను పాకిస్తాన్ ప్రజాస్వామ్యాన్ని పూర్వస్థితికి తేవడానికి రహస్య కార్యకలాపాలు కొనసాగిస్తూ, జనరల్ జియాకి ప్రధాన ప్రత్యర్థి అవుతాడు.

రాజకీయ ప్రవాసంలో ముస్తాఫా పేరిట ఏ ఆస్తి లేక, అతను కష్టాల్లో ఉన్నప్పుడు తెహ్మీనా అతనికి పూర్తి సహకారాన్నందిస్తుంది. అప్పుడక్కడున్న తన పుట్టింటివారు అతన్ని అంగీకరించేలా ప్రయత్నిస్తూ, తల్లితండ్రుల ప్రేమని తిరిగి పొందడానికి ప్రయత్నిస్తుంటుంది. ఆ సమయాన్నూ, తెహ్మీనా తల్లితండ్రులు ముస్తాఫాని - అతని విపరీతతత్వం, దురాగతాలూ వంటి అన్ని అవగుణాలతోనూ అంగీకరిస్తారు. కూతురూ అల్లుడూ కలిపి సుఖంగా బతకాలనే ఆశతో, తమ లండన్ అపార్టుమెంట్లో వాళ్ళని ఉండమని చెప్తారు. ముస్తాఫా, తెహ్మీనా కలిపి నాగరీకమైన జీవితం ప్రారంభిస్తారు. అప్పుడే తండ్రి తెహ్మీనాని హెచ్చరిస్తాడు :

‘You can only leave his home in a coffin.’

మామగారి ఆమోదమూ, అత్తగారి ధోరణి ముస్తాఫా ధైర్యాన్ని ఎక్కువ చేస్తాయి. ఒకవైపు తెహ్మీనా మీద క్రమం తప్పకుండా శారీరిక దాడి సాగిస్తూనే, ఆమె ఆఖరి చెల్లెలయిన 13 ఏళ్ళ ఆదిలాతో రహస్య సంబంధం పెట్టుకుంటాడు. నిజానికి, ఈ వైవేహితర సంబంధానికి నాంది పలికినది ఆదిలాయే. ఖర్ ఆ పిల్లని హోటెల్లో కలుసుకుంటూ ఉండి, ఆ అమ్మాయి గర్భం దాల్చినప్పుడు, ఆమెకి దగ్గరుండి గర్భవిచ్ఛిత్తి చేయిస్తాడు. ఆ సంబంధం యుకెలో మూడేళ్లపాటు కొనసాగుతుంది.

వీళ్ళిద్దరి గురించీ తెలిసినప్పుడు, తెహ్మీనా గాభరాపడుతుంది. కోపం తెచ్చుకుంటుంది. భర్తతో పోట్లాడానికి ప్రయత్నిస్తుంది. కానీ, తల్లితండ్రుల దృష్టిలో భర్త దిగజారతాడనే భయంతో, చెల్లెల్ని మాత్రం ఒక్కమాటా అనదు. ఒకసారి ఖర్ తన తుపాకీ కొనతో ఆమెని గుచ్చుతూ, నిర్దాక్షిణ్యంగా కొడతాడు. తెహ్మీనా బట్టలూడబీకి, వివస్త్రిని చేయడంతో ఆమె ఆత్మగౌరవానికీ, భద్రతకీ మిగిలి ఉన్న ఆవశేషాల చిహ్నాలని కూడా విడవడతను. ఈ ఉదంతం తన ఆత్మపైన బలవత్తరమైన ప్రభావం చూపినప్పుడు, తెహ్మీనా వర్ణిస్తుంది:

‘This episode would cripple my spirit perhaps beyond salvation. From this movement forward it would be nearly impossible for me to function as an individual. There was not one iota of self- esteem left. The shame had burned it down to ashes’

ఇన్ని సమస్యల మధ్యా తెహ్మీనా గర్భవతి అవుతుంది. ఊహించలేని పరిస్థితులు ఎదురయి, మగ డాక్టరు చేత పరీక్ష చేయించుకోవలిసి వచ్చినప్పుడు, అది ముస్తఫా పురుష అహంకారాన్ని దెబ్బ తీస్తుంది. ఆమె క్షమించరాని తప్పు చేసిందనుకున్న ముస్తఫా, గర్భవతి అయిన భార్యని ఆమె తల్లితండ్రుల ఇంట్లో, చేతికి ఏది దొరికితే దానితో కొడతాడు. తెహ్మీనా దీనికి అభ్యంతరం తెలిపినప్పుడు, ఆమె తల్లితండ్రుల ఎదుట కపట సానుభూతి కనబరుస్తూ ఖర్ చెప్తాడు:

‘Tehmina isn’t well at all. .. She’s imagining things,’

ఇంక అన్యాయాన్ని భరించలేక, తెహ్మీనా నోరు విప్పుతుంది:

‘This is my father’s house and I do not think that you should dare to lift a hand on me here’

ఈ మోసాలూ, అబద్ధాలూ, అక్రమాలూ నిండిన జీవితం గడుపుతూనే ఆమె- అలీ ఖర్, హమ్జా ఖర్ లని కంటుంది. భార్యని కొట్టిన చాలాసార్లు ఖర్ పశ్చాత్తాపపడుతూ, తనని క్షమించమని తెహ్మీనాని వేడుకుంటూ ఉంటాడు. ఒక్కోసారి, ఆమె వొళ్ళో తల పెట్టుకుని కన్నీళ్ళు కూడా కారుస్తాడు.

‘A prisoner ultimately settles into a monotonous routine. Anger recedes, senses dull. The spirit is crushed.’

ఖర్ కఠినహృదయాన్ని, అతని స్త్రీ లోలత్వాన్ని సహిస్తూ- అలా కాలం గడుస్తూ ఉండగా, తెహ్మీనాకి నసీబా ఖర్, నిషా ఖర్ లు పుడతారు. తెహ్మీనా విడాకుల గురించి ఎన్నోసార్లు ఆలోచిస్తుంది. అయితే, భర్త మారతాడన్న స్త్రీకుండే విలక్షణమైన ఆశతో- దౌర్భాగ్యం, దౌర్జన్యం నిండిన వైవాహిక జీవితంలో తిరిగి కాలు పెడుతుంటుంది. పిల్లల్ని వదులుకోలేక ఆమె ఖర్ నుండి వేరుపడనప్పటికీ, ఆ పిల్లల్నే ఆమెనుండి ఎత్తుకుపోయి, దాచేసి, ఆమె పుట్టింటివారి ఎదుట ఆమెని అవమానపస్తూ- ఆమెని భౌతికంగా, మానసికంగా కూడా ఉపాయంగా బలహీనురాలిని చేయడం తెలిసిన ఖర్ ఆమెని తనని వదిలి ఎక్కడికీ వెళ్ళనీయదు కూడా.

అప్పుటికల్లా ఆదిలాతో అతని సంబంధం బయటపడుతుంది. మెల్లిమెల్లిగా ఖర్ అంటే ఉన్న అయిష్టతని పోగొట్టుకుంటున్న తెహ్మీనా తల్లి కాస్తా, తప్పంతా అతనిమీదే మోపి అదిలాని వెనకేసుకు వస్తుంది. తెహ్మీనా తన ఆత్మగౌరవం కోసమూ, హక్కులకోసమూ ఎంత పెనుగులాడినప్పటికీ కూడా తన పుట్టింటివారు తన్ని సమర్థించరనీ, తనకి సహాయం అందించేవారెవరూ లేరనీ గుర్తించినప్పుడు- ఆమె ప్రతిఘటన బలహీనుమవుతుంది. భౌతిక మద్దతు కానీ మానసిక సహాయం కానీ లేక, నిరాశాజనకమైన భవిష్యత్తు కళ్ళముందు కదలాడుతున్నప్పుడు భర్తతో రాజీపడుతూ ఉంటానే, ‘తన కష్టాలని తగ్గించమనీ, భర్త తన లోపాలని గుర్తించేలా చేయమనీ’ అల్లాకి ప్రార్థించడంలో ఓదార్పు పొందుతుంటుంది.

పితృస్వామ్య సమాజంలో స్త్రీలకి నేర్పబడే ప్రధానమైన బోధన- ‘భర్తవల్ల ఏ వ్యక్తిగత సంక్షోభం, ఏ అన్యాయం ఎదురుకున్నాకానీ, అది బయటపెట్టుకుండా జాగ్రత్తపడి తన భర్తకి హాని కలిగించవద్దు.’ అన్నది. అయినప్పటికీ, సామాజిక నిర్బంధాలకి కూడా పరిమితులుంటాయి. ఒకరోజు, భర్త తనని యధాప్రకారంగానే కొట్టబోయే ప్రయత్నం చేసినప్పుడు ఆమె గట్టిగా హెచ్చరించి, కోపంతో తిప్పికొడుతుంది:

‘The next time you raise your hand on me. I will pick- up a knife and kill you’

1979 లో జరిగిన భుట్టో ఉరితీతతో పాకిస్తాన్ రాజకీయాల్లో మార్పులు వస్తాయి. అమెరికా జియాకి ఆర్థిక సహాయాన్ని అందించడంతో అతని స్థానం పటిష్టం అవుతుంది. కానీ, దేశ బహిష్కారంలో ఉన్న పాకిస్తానీయులు మాత్రం, ‘జియా ఎప్పుడు స్థానభ్రష్టం చెందుతాడా!’

అని ఎదురు చూస్తూ ఉంటారు. జియా ప్రభుత్వాన్ని పడగొట్టే వారి ప్రయత్నపు నిర్ధకతని ఖర్ గుర్తించి, ఒక ప్రణాళికని పాటిస్తూ, సమస్త ఖండం ప్రయాణిస్తాడు. వలసలో ఉన్న పాకిస్తానీ ప్రజలందరినీ కూడదీసి, వారిని కలుసుకుంటూ, అలుపన్నది లేకుండా పబ్లిక్ మీటింగ్స్ పెట్టి పాకిస్తాన్ ప్రభుత్వంలో మంచి మార్పు రావాలంటూ లెక్కరిస్తూ ఉంటాడు.

అతని ఈ పక్షాన్ని చూసిన తెహ్మీనాకి తమ దేశం సైనిక శాసనంనుండి తప్పించుకోగలిగే అవకాశం ఉందేమోనన్న ఆశ కలిగి, ఖర్ మాటల వల్ల ప్రోత్సాహం పొందుతుంది.

ఈ సంఘటన తరువాత తెహ్మీనా భర్తతో విడివడక, అతనితోపాటు దౌత్యవర్గంలో భాగంగా భారతదేశానికి వస్తుంది. జియాని పదవీచ్యుతునిగా చేసే కుట్రలో భారతదేశపు RAW తో ఖర్ చేతులు కలపడం గురించిన కొన్ని ఆశ్చర్యకరమైన సంగతులని వెల్లడిస్తుంది తెహ్మీనా. మీటింగ్ వూర్తయిన తరువాత ఆమె ఇద్దరు సెక్యూరిటీ స్ట్రీలు తనతోపాటు ఉండగా, అజ్మెర్ పుణ్యక్షేత్రాన్ని దర్శించుకుంటుంది 'My two shadows were at my side as I entered the shrine. Their Hindu presence disturbed my Islamic prayers....I asked God to curb Mustafa's bouts of violence and insanity. I want a normal home with peace and harmony. I prayed that God would give Mustafa respect and end in exile.'

భారతదేశంనుండి తిరిగి వచ్చాక, పరస్పర సమ్మతితో విడిపోడానికి నిశ్చయించుకున్న ఖర్, తెహ్మీనాలు వేరువేరుగా ఇంగ్లాండ్ న్యాయస్థానం క్రింద అవసరం అయిన పత్రాలని దాఖలు చేస్తారు. అవి మంజూరు చేయబడి, చట్టపరంగా ఇద్దరూ విడిపోతారు. ఆమె తన కక్ష సాధించుకుంటుంది కానీ ఆమె తన్ని విడిచిపెట్టినదన్న విషయాన్ని ముస్తాఫా అహం అంగీకరించలేకపోయి, అవమానం భరించలేక తిరిగి ఆమెని మంచి చేసుకునే ప్రయత్నాలు చేస్తాడు కానీ, తెహ్మీనా లొంగదు. అతన్ని వదిలించుకోవాలన్న ఆలోచనతో, తన పొడుగాటి జుట్టుపైన ఖర్కి ఉన్న వ్యామోహాన్ని చంపేస్తున్నానని సూచిస్తూ, ఆమె తన జుత్తుని పొట్టిగా కత్తిరించేసుకుంటుంది:

'Mustafa soon heard and understood its significance. He knew that I had finally decided not to return to him ever again otherwise I would not have done away with what he loved most about me. Without my hair he was a weak Samson.'

అయినా, ఖర్కి ఆమెని విడిచిపెట్టే ఆలోచన ఉండదు. తమ దేశాన్ని సైనిక పాలన యొక్క కంబంధ హస్తాలనుండి రక్షించాలనే తనకున్న ఘనమైన లక్ష్యాన్ని ఆమెకి ఆశగా చూపినప్పుడు, అది ఆమెని ఉత్సాహపరుస్తుంది. తిరిగి ఆమెని పొందడంలో అతను మరొకసారి కృతకృత్యుడవుతాడు. ఒక విధమైన సైద్ధాంతిక సంబంధం వాళ్ళిద్దరినీ కలిపి, వారు తిరిగి పాకిస్తాన్ చేరుకునేలా చేస్తుంది.

1988 లో అతను తల వంచుతూ, తన అహంకారాన్ని పక్కకి పెట్టి - క్షమించమని దేశాన్ని అర్థిస్తూ పాకిస్తాన్లోకి - తెహ్మీనాతోనూ తన నలుగురు పిల్లలతో పాటూ అడుగుపెడతాడు. జెనరల్ జియా పట్ల తిరుగుబాటు గురించి అతను ఏర్పాటు చేసిన కుట్రా, మరి కొన్ని కేసులూ అతనిమీద ఉండటంవల్ల అతను కరాచీ ఎయిర్పోర్ట్లో దిగి దిగగానే, అతన్ని అరెస్టు చేసి జైల్లో వేస్తారు.

అప్పుడు, తొలిసారిగా తెహ్మీనా అతని భార్యగా ప్రజా దృష్టిని ఆకర్షించి, నాయకురాలిగా అంగీకరించబడుతుంది. చట్టబద్ధంగా విడిపోయినప్పటికీ, ఒక బాధ్యతగల భార్యగా తెహ్మీనా జైల్లో ఉన్న ముస్తాఫాని తరచూ కలుసుకుంటూ, అతన్ని విడిపించడానికి ప్రజల మద్దతును కూడగట్టుకుంటూ ఉంటుంది. ఆమె తప్పితే అతనికి ఇంకే విధమైన సహకారమూ లేకపోవడంతో, అతను తన కోపాన్ని అదుపులో పెట్టుకోడానికి ప్రయత్నిస్తాడు. అయినప్పటికీ, అతని వక్రబుద్ధి, విపరీతతత్వమూ అతని ప్రయత్నాన్ని అధిగమించి, తన పుట్టినరోజున తన్ని చూడాలని వచ్చిన తెహ్మీనా పట్ల కామం తిరిగి తలెత్తి జైల్లోనే ఆమెని రేప్ చేస్తాడు. అప్పుడూమే తనకి కొత్తగా జరిగిన సర్జరీనుంచి సరిగ్గా కోలుకుని కూడా ఉండదు. ఆ సంఘటన తరువాత, తెహ్మీనా ఇస్లామిక్, 'ఖులా' లేక విడాకుల కోసం అర్థి పెట్టుకుంటుంది. ఆమె మాత్రమే తన విడుదలకి ఏకైక మార్గం అని గ్రహించిన ముస్తాఫా తమ పెళ్ళి చెడకుండా ఉండటానికి అనేకమైన ప్రయత్నాలు చేస్తాడు. ఆమె ఆదర్శ సమాజం గురించి కలలు కనేలా ఆమె ఆలోచనలని తనకి అనుకూలంగా మలచడానికి, మళ్ళీ విజయవంతంగా ప్రయత్నిస్తూ ఆమెమీద వొత్తిడి తెస్తాడు. ఆమె తిరిగి అతని విడుదల కోసం ప్రచారం చేయడం మొదలెడుతుంది:

'I feel suddenly in love with a noble idea – the return of the exiled leader. My original love for Mustafa was replaced by faith in his mission.'

రెండున్నరేళ్ళ తరువాత ఖర్ విడుదలవుతాడు.

ముస్తాఫా జైలునుండి బయటకి వచ్చాక, అతని నిజస్వరూపం మళ్ళీ బయటపడుతుంది. అతను అణగదొక్కబడిన ప్రజల ప్రతినిధి కాడు. స్వార్థపరుడూ, అసూయకి బానిసా, అహంభావీ అయిన పాత ముస్తాఫాయే. తను జైల్లో ఉన్నప్పుడు, తెహ్మీనా తన చుట్టూ కూడగట్టుకున్న స్నేహితుల సహకారం పట్ల అతను ఈర్ష్యతో రగిలిపోతూ, తన విడుదలకి కారణం ఆమె అని గుర్తించడానికి కూడా నిరాకరిస్తాడు. అప్పుడే తెహ్మీనాకి ఉన్న ఒకే ఒక్క ఆశా కిరణం అయిన అమ్మమ్మ మరణిస్తుంది. అప్పటికి, పాకిస్తాన్ కి తిరిగి వచ్చి ఉంటుంది తెహ్మీనా కుటుంబం. ముగిసిపోయిందనుకున్న ఆదిలా అధ్యాయం మళ్ళీ ప్రారంభం అవుతుంది. ఖర్ జైలు బయటకి వచ్చి రావడంతోనే, నేరుగా ఆమెతో తనకున్న పాత సంబంధాన్ని కొనసాగిస్తాడు. అప్పటికే ఆదిలాకి పెళ్ళయిపోయినాకానీ ఆమె కూడా తన భర్తని పట్టించుకోదు. అప్పుడు, తన నలుగురి పిల్లల సంరక్షణా వదులుకోడానికి కూడా సిద్ధపడి తెహ్మీనా, ఖర్ ని పూర్తిగా వదిలేయాలని నిశ్చయించుకుని తన విడాకుల ప్రక్రియని ముగిస్తుంది. తను లేకపోతే ఆమె ఉనికి పైసాకి కూడా చెల్లదన్న ముస్తాఫా మాటలని పట్టించుకోకుండా తన ఈ స్వీయచరిత్రని రాయాలన్న నిర్ణయం తీసుకుంటుంది. అస్థిమీద తనకున్న హక్కులన్నిటినీ వదిలేసుకుని, తనిక విధేయురాలైన, వినయం ఉట్టి పడుతూ, రాజీపడుతూ ఉండే సహనశీలత ఉన్న స్త్రీని కాదంటూ, అందరిముందూ ఆమె బాహాటంగా ముస్తాఫాతో చెప్తుంది:

'Your marriage according to the Koran, was over years ago when you slept with my sister, I have been living with you in sin. The contract stood null and void long ago.'

అణిచివేతనుంచి విముక్తురాలయిన తెహ్మీనాకి కలిగిన నమ్మకం ఇది:

'Silence condones injustice, breeds subservience and fosters a malignant hypocrisy. Mustafa Khar and other feudal lords thrive and multiply on silence. Muslim women must learn to raise their voice against injustice.'

అఖిరికి, ఆమె నిరంకుశమైన ఆ చట్రాన్ని తప్పించుకుని, 'విడాకులు పొందిన స్త్రీ', అన్న కళంకాన్ని భరిస్తుంది. ముస్తాఫాతోపాటు ఉంటూ ఉన్నప్పుడు ఆమె అనుభవించిన అతి బాధాకరమైన ఆ కాలంలో, తనకి అత్యంతవరసరమైన తల్లితండ్రుల భావోద్వేగ మద్దతు తెహ్మీనాకి దొరకదు. 13 ఏళ్ళపాటు తన ఆత్మగౌరవాన్నీ, వైయుక్తికతనీ పణంగా పెట్టి, అసూయ పడనవసరం లేని వైవాహిక జీవితం గడిపిన తెహ్మీనా, తన అస్థిత్యాన్ని తిరిగి పొందేటందుకు లేచి ధృఢంగా నిలబడుతుంది.

ఈ పుస్తకంలో ముస్తాఫావంటి భూస్వాములకి అసలైన శక్తిని అందించేవి ఇస్లాం గురించిన వక్రీకృత పాఠాంతరాలూ, దానికి స్త్రీలు మౌనంగా మద్దతు పలకడమేనని పుస్తకంలో తెహ్మీనా వాదిస్తుంది. ప్యూడల్ లార్డ్స్ గురించి రచయిత్రి చెప్పిన మాటలు పుస్తకం మొదట్లోనే ఉన్నాయి.

'There is a fantasy of a feudal lord as an exotic, tall, dark and handsome man, with flashing eyes and traces of quick-tempered gypsy blood. Images of him parrying thrusts with the fiercest of swordsmen and riding off into the sunset on his black steed set the pubescent heart aflutter. He is seen as a passionate ladies man and something of a rough diamond, the archetypal male chauvinist who forces a woman to love him despite his treatment of her.'

But the fantasy is far from reality, and my country of Pakistan must face up to reality of it is ever to grow and prosper. '

ఈ అధ్యాయాలన్నిటిలో ఒక పురోగతి స్పష్టంగా కనబడుతుంది. ధనిక వర్గానికి చెందిన సాధారణ గృహిణిగా జీవితం ప్రారంభించిన తెహ్మీనా, స్త్రీల సమానహక్కులు, స్త్రీ సాధికారత కోసం పోట్లాడుతుంది/తోంది ఇప్పుడు.

ప్రారంభ దశలలో ఉన్న పాకిస్తాన్ చరిత్ర యొక్క ఈ గొప్ప రాజకీయ నాటకం మధ్య తెహ్మీనా కథ ఆ దేశంలో ఉన్న స్త్రీల దుర్బల స్థానాన్ని, మతాన్ని-కొరాన్నీ తమ ఇష్టాలకీ, లక్ష్యాలనీ అనుగుణంగా మలచుకుంటూ, స్త్రీలని అణిచివేతకి గురి చేసే పురుషుల గురించినది.

‘ముస్లిం సమాజంలో మహిళల పాత్ర వినాశకరమైన నేరారోపణకి గురయ్యేదే’ అంటున్న Corgi edition కవర్ మీద వర్ణించబడిన పుస్తకపు సమగ్రమైన, నిర్మోహమాటపు వృత్తాంతం ఇది:

‘Yet Mustafa is neither sick nor unreasonable. He is simply insanely and irrationally possessive in a manner reminiscent of the Duke of Ferrara in Robert Browning’s My Last Duchess. For, according to Mustafa, a woman, like land, is “ power, prestige and a property” – a commodity meant for utilization and consumption in whichever way the owner / master deems fit.

ప్రేమరహితమైన తన వైవాహిక జీవితం గురించి తెహ్మీనా చెప్పిన మాటలు:

‘There was not a day that Mustafa did not hit me ... I just tried my best not to provoke him ... I was afraid that my slightest response to his advances would reinforce his image of me as a common slut. This was a feudal hang – up: his class believed that a woman was an instrument of a man’s carnal pleasure. If the woman ever indicated that she felt pleasure, she was a potential adulteress, not to be trusted. Mustafa did not even realize that he had crushed my sensuality. I was on automatic pilot ... responding as much as was important for him but never feeling anything myself. If he was satisfied there was a chance that he would be in better humor. It was at these times that I realized that prostitution must be a most difficult profession.’

ఇన్నేళ్ళయినప్పటికీ కూడా, ఈ పుస్తకంలో ఉన్న సంగతులు ఈనాటి పాకిస్తాన్ కి కూడా వర్తిస్తాయి. పెత్తందారీ పద్ధతి అలాగే నడుస్తోంది. స్త్రీల పరిస్థితిలోనూ ఎక్కువ మార్చేమీ లేదు. తెహ్మీనా తన కథని లోకానికి చెప్పాలనుకున్నప్పుడు, వివాదాస్పదంగా ఉన్న ఆమె రాతప్రతి చూసి పబ్లిషర్స్ ఇబ్బంది పడినప్పుడు, ఆమె తన పుస్తకాన్ని స్వంతంగానే పబ్లిష్ చేసుకుంది.

దానితో, పిడుగు పడినట్టనిపించి పాకిస్తాన్ సమాజం పునాదులతో సహా కదిలింది. ఇప్పుడు పాశ్చాత్య పాఠకులకోసం అనుకూలంగా మార్చిన తెహ్మీనా కథ- ముస్లిమ్ సమాజపు సంక్లిష్టమైన జాలంలో చిక్కుకున్న స్త్రీల బలహీనమైన పరిస్థితి గురించిన పరిజ్ఞానం కలిగిస్తుంది. అప్పుడు తెహ్మీనా మాజీ భర్తతో, ‘నువ్వున్నా లేకపోయినా, నా అస్థిత్యానికొచ్చిన నష్టం ఏదీ లేదు. చూశావుగా! అన్న సందేశం పంపుతుంది.

పుస్తకం చదువుతున్నప్పుడు ఒక్క సంగతి మాత్రం మరచిపోకూడదు. ఇది ప్రధానంగా ఖర్ గురించీ తన గురించీ తెహ్మీనా చెప్పిన కథ మాత్రమే. ఇది మనకి తెలిసిన నిజంలో కొద్దిభాగమే కూడా అయి ఉండవచ్చు. ఖర్, అసలు ఈ ప్రశక్తి ఎక్కడా ఎత్తలేదు. కాకపోతే, తెహ్మీనా చెప్పిన సంగతులు కూడా హేతువు లోపించినవి అయి ఉండవు. ఒక పేరున్న రాజకీయవేత్తని వేలెత్తి చూపి, అతనిపైన అబద్ధపు నేరాలు మోపడం అంత సులువైన పని కాదు.

గులామ్ ముస్తాఫా ఖర్ PPP లో Z A Bhutto కి కుడిభుజంగా ఉన్నవాడు. కానీ, కాలం తనకి అనుకూలంగా లేనప్పుడు, లండను వెళ్ళడానికని జియా ప్రభుత్వంతో చేతులు కలిపి, PPP నీ, భుట్టోనీ కూడా ముంచడానికి తటపటాయించలేదు. యుకె ప్రవాసంలో ఉన్నప్పుడు అతను Indian Intelligence agency తో రహస్యంగా సంపర్కంలో ఉండి, భారతదేశానికి రెండుసార్లు వచ్చాడు కూడా.

భర్త చేతుల్లో దెబ్బలూ, తన్నులు తింటూ ఉన్న ఒక స్త్రీ స్వీయచరిత్ర అంత ఆసక్తికరంగా అనిపించకపోవచ్చు కానీ, కథనశైలి పుస్తకం చదివించేలా ఉన్నందువల్ల, విసుగు మాత్రం పుట్టదు. పూర్తి పుస్తకంలో- విషాదాన్నే ఎదురుకుంటూ, బాధపడుతూ గడిపిన కథకురాలి ఉదంతం అంత నమ్మదగ్గదిగా అనిపించదు. నిజానికి, ‘తనమీద పాఠకులకి జాలి కలిగించడానికి కథకురాలు ప్రయత్నం చేస్తోందేమో’, అన్న అనుమానం కూడా వేసి,

పుస్తకంలో నిజాయితీ లోపించినట్లుగా కనపడుతుంది. పుస్తకమేమీ అంత గొప్పగా ఉండనప్పటికీ, స్త్రీల సమానహక్కుల కోసం, సాధికారతకోసం పోరాడే ఒక ధనికవర్గానికి చెందిన భార్యకి ఉండే స్వల్పభేదాలని నేర్చుగా మాత్రం విశ్లేషిస్తుంది.

తెహ్మీనా దురానీ పుస్తకాలు కానీ, బెట్టీ మెహ్మూద్ రాసిన Not Without My Daughter కానీ- అందరూ చదవాలనుకునేవి కావేమో కానీ చదువుకున్న ధనికవర్గపు మహిళల దురవస్థ గురించి స్పష్టంగా అర్థం అవడానికి వాటిని చదవడం మాత్రం చదవాలేమో! తెహ్మీనా భూస్వామ్య వ్యవస్థా, రాజకీయాల గురించిన చీకటి రహస్యాలని వెల్లడించడం వల్ల ఈమె పుస్తకం అచ్చయిన తరువాత, అది దేశంలో గలభాని సృష్టించింది. మొదట్లో పుస్తకం ఎగతాళిపాలయినాకానీ కాలం గడిచినగొద్దీ పాఠకులకి నచ్చడం ప్రారంభించింది- ప్రత్యేకంగా స్త్రీలకి.

కొన్ని ప్రశ్నలు మాత్రం మనల్ని వీడాడవు. తన మొదటి భర్తని వదిలేసి, తన అవసరం పడిన తన స్వంత కూతుర్నే(తాన్యాని) తన దారికి తన్ని (3 సార్లు) వదిలిపెట్టేసిన స్త్రీ, ఖర్తో అయిన తన పెళ్ళిని నిలబెట్టుకోడానికి ఎందుకంతగా ప్రయత్నించింది? అతను పలుకుబడి కలిగినవాడయి ఉండి, తన మొదటి భర్త అయిన అనీస్ సామాన్యుడవడం వల్లా! అదేకాక, స్త్రీలు స్వతంత్రంగా బతకాలనీ, సామాజిక నిబంధనలకి కట్టుబడి ఉండనవసరం లేదన్న నమ్మికా, రాజకీయ కుతంత్రాలంటే జుగుప్సా ఆమెకి ఉన్నప్పుడు- తిరిగి మూడోసారి, పేరు పొందిన ఇంకొక రాజకీయవేత్తా, భూస్వామీ అయిన శెహ్మోజ్ శరీఫ్ని ఎందుకు పెళ్ళి చేసుకుంది?

చెల్లెలు ఆదిలా తన భర్త ఉచ్చులో చిక్కుకున్నప్పుడు, ఆ చిన్నపిల్లని అతని చేతుల్లోనుంచి తప్పించే ప్రయత్నాలేవీ చేయకుండా ఆ పిల్ల తనకేదో శత్రువో, సవితో అన్నట్టెందుకు ప్రవర్తించింది?

కథకురాలు భారతదేశంలోకి ఏ వీసా లేకుండానే ప్రవేశిస్తుంది(భర్త భారతదేశపు సహాయాన్ని అర్థించినప్పటికీ కూడా.) ఇద్దరు స్పెషల్ ఏజెంట్లతోపాటు అజ్మెర్ పరీఫ్ దర్గాలోకి వెళ్ళే అనుమతి పొందుతుంది. కానీ, మళ్ళీ తనకేదో ఇండియా అంతా స్వేచ్ఛగా తిరిగే అనుమతి లేకుండా భారతదేశపు ప్రభుత్వం తనమీద నిఘా పెట్టిందన్న ఫిర్యాదులెందుకు? ఆమె పరాయి దేశంలో(శత్రుదేశంలో!), ఆ పుణ్యక్షేత్రంలో ప్రార్థిస్తున్నప్పుడు ఏజెంట్లు పక్కన ఉండగా :

"Their Hindu presence disturbed my Islamic prayers." అనుకునే అధికారం తనకి ఉందని ఎలా అనుకోగలిసింది! ఈ స్వీయచరిత్ర, ఇటాలియన్ మారిస్సా బెల్లాసారియో పురస్కారం గెలుచుకుని 39 భాషల్లోకి అనువదించబడి, best seller అయింది. అప్పటినుంచీ తెహ్మీనా పాకిస్తాన్లో మానవహక్కుల కార్యకర్తగా పైకొచ్చింది. 'తెహ్మీనా దురానీ ఫౌండేషన్' అన్న సంస్థ స్థాపించి, లాహోర్లో ఉన్న ప్రధాన కార్యాలయంలో వాలంటీర్ల బృందంతో కలిపి పని చేస్తోంది.

ఆమె రాసిన రెండవ పుస్తకం, A Mirror to the Blind, అబ్దుల్ సత్తార్ ఇద్దీ స్వీయచరిత్ర. అతను పాకిస్తాన్ సమాజసేవకుడు. ఈ పుస్తకాన్ని 1996 లో the National Bureau of Publications తో కలిపి ఇద్దీ ఫౌండేషన్ ముద్రించింది.

Blasphemy (1998). ఈ పుస్తకం కూడా పేరు తెచ్చుకున్నప్పటికీ, వివాదాస్పదమైనదే అయింది.

My Feudal Lord- మొదటి ముద్రణ 1991 లో. Corgi కొన్ని సవరింపులతో ముద్రించినది 1995 లో. పుటలు. 385.

COMMENTS